

Metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema. ES dokumentų vertimo iš anglų kalbos į lietuvių ir italų kalbas atvejo analizė

Aušra Kamandulytė

Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas
Literatūros, kultūros ir vertimo tyrimų institutas
kamandulytea@gmail.com

Santrauka. Šio straipsnio objektas – metaforiniai terminai ES teisės diskurse. Jame aptariama metaforinio termino sąvoka, tokių terminų vartojimas ES teisės aktuose ir vaidmuo šiuolaikiniuose dalykiniuose tekstuose, taip pat atkreipiamas dėmesys į metaforinių terminų vertimą. Straipsnyje nagrinėjami 2016–2017 m. paskelbtuose ES antrinės teisės aktuose aptikti metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema, aptariama jų darybos motyvacija originalo kalba ir vertimo į lietuvių ir italų kalbas būdai. Atlikus tyrimą pastebėta, kad vyrauja tendencija metaforinius terminus su spalvos leksema išversti tiesiogiai, išlaikant originale esančią spalvos leksemą. Kartu išlaikomas ir termino metaforiškumas. Ir nors tyrimas apima palyginti trumpą laikotarpį, jis patvirtina kai kuriuose pastarųjų metų terminologijos darbuose jau keltą mintį, kad lietuvių kalboje terminijos metaforizacija vis ryškesnė, nors ir retesnė negu palyginimui pasirinktoje italų kalboje, kurioje specializuotuose tekstuose metaforiniai terminai vartojami dažniau.

Pagrindiniai žodžiai: terminologija, metaforiniai terminai, terminai su spalvos leksema, ES teisės diskursas, vertimas

Green Colour-based Metaphorical Terms: Translating EU Documents from English into Lithuanian and Italian

Abstract. The object of this article is metaphorical terms in EU legal discourse. It discusses the concept of a metaphorical term, the usage of such terms in EU legal acts and their role in modern LSP texts, with a focus on their translation. The study analyses metaphorical terms with the lexeme “green” as used in secondary legislation, published between 2016 and 2017, and the motivation of term formation in the source language and translation strategies of rendering these terms into Lithuanian and Italian. The results suggest that in most cases word-for-word translation is used when translating colour-based metaphorical terms, thereby preserving the colour lexeme of the source language in the target language and, thus, the metaphorical character of the term itself. Although the study covers a relatively short period, it confirms the idea that has already been raised in some papers on terminology about an increasing trend of using metaphorical terms in Lithuanian legal texts, even though this is less persistent than in Italian, the language chosen for comparison.

Keywords: terminology, metaphorical terms, colour-based terms, EU legal discourse, translation

Įvadas

Metaforų vartojimas, nepriklausomai nuo teksto stiliaus, yra gana plačiai paplitęs, tačiau jų vertinimas terminologijoje nevienareikšmis. Viena vertus, metaforos gali būti vertinamos kaip kognityvinės priemonės, padedančios suvokti painias ir sudėtingas sąvokas ar objektus (Reizniece et al. 2005: 111). Kol sąvoka dar nauja, metaforinis terminas padeda srities specialistams ją suprasti, kritikuoti ir plėtoti, o vėliau tas pats terminas gali būti naudingas tiek kitos srities specialistams, tiek eiliniams kalbos vartotojams (Meyer et al. 1998: 524). Tad paprastai metaforinių terminų kūrimo tendenciją ir didėjantį paplitimą moksliniuose bei techniniuose tekstuose ir įvairių sričių terminijoje galima paaiškinti tuo, kad metafora sukuriama palyginimas, o analogija yra neatskiriama nuo mokslinio mąstymo (Vladarskienė 2012).

Kita vertus, kaip teigia, pavyzdžiui, K. Gaivenis (2002: 47), politikos, teisės ir panašių sričių terminijoje turi būti vartojami tik neutralios konotacijos terminai, t. y. terminologijoje metaforoms apskritai ne vieta – sąvokos turi būti perteikiamos neutraliais, papildomų konotacijų neturinčiais terminais, o moksliniame diskurse perkeltinės reikšmės žodžiai yra nepriimtini, nes jis siejamas su tikslumu, objektyvumu ir abstraktumu. Vis dėlto šiandien kurti ir vartoti metaforinius terminus – jau įprasta praktika, todėl šiuolaikiniai moksliniai ir techniniai tekstai tampa nebe tokie formalūs (plg. Baltrūnaitė 1998; Reizniece et al. 2005; Iljinska and Platonova 2011).

Remiantis R. Baltrūnaitės (1998: 37–38) aiškinimu, galima išskirti kelias metaforų vartojimo moksliniuose tekstuose priežastis. Viena iš jų susijusi su ribotais kalbos ištekliais: atrandant bei tyrinėjant naujas sritis ir tobulinant technologijas, atsiranda vis naujų objektų, kuriuos reikia įvardyti naujais terminais. Kadangi sukurti tiek naujų terminų praktiškai neįmanoma, o terminai, turintys vieną tikslą, apibrėžtą reikšmę, yra reikalingi siekiant plėtoti konkrečią sritį ir keistis informacija, pasirenkama jau esantiems terminams suteikti naujas reikšmes arba kurti palyginimu grindžiamus terminus. Kaip dar viena priežastis įvardijamas metaforos informatyvumas. Metaforiniu terminu pavadinamas objektas, nurodomas jo ryšys (panašumas) su kitu objektu ir taip per palyginimą atskleidžiamos pagrindinės įvardijamo objekto savybės, nes kuriant terminą „išrenkami, kalbėtojo manymu, svarbiausi ir daugiausia informacijos turintys požymiai“ (Baltrūnaitė 1998:38). Kadangi visa ši informacija sutelpa į vieną iš termino dėmenų, laikomasi kalbos ekonomijos principo, o tekstas, kuriame vartojami tikslūs ir aiškūs terminai, savaime tampa rišlesnis ir aiškesnis.

Metaforiniai terminai su spalvos leksema

Įvairiose ženklų sistemose naudojamos spalvos gali padėti perteikti reikšmę, sukelti emocijas ar atskleisti pasaulėžiūrą. Nepaisant to, kad įvairiose pasaulio kultūrose spalvų

simbolinės reikšmės gali skirtis, spalvų simbolizmą galima vertinti kaip vieną bendriausių simbolių sistemų (Iljinska and Platonova 2016: 110–115). Atsižvelgdami į tarp skirtingų kultūrų vyraujančius spalvų simbolių reikšmių skirtumus, tyrėjai B. Berlin ir P. Kay (1969) išskiria vienuolika pagrindinių spalvų arba pagrindinių spalvų terminų (angl. *basic colour terms*), su kuriais gali būti sudaromi kiti terminai: juoda, balta, raudona, žalia, geltona, mėlyna, ruda, violetinė, rožinė, oranžinė, pilka.

Spalvų pavadinimai gali būti naudojami kaip sudedamieji termino dėmenys dėl terminų darybos motyvacijos. Kaip teigia E. Jakaitienė (2009: 238–239), objekto pavadinimas paprastai parenkamas pagal kokį nors jo požymį. Ji pateikia pavyzdį, kaip grybų pavadinimai motyvuojami jų išoriniais bruožais, pavyzdžiui, kepurės spalva: „raudonviršis“, „rudmėsė“. Šiuo atveju būdvardžiai „raudonas“ ir „rudas“ atitinkamai yra terminų „raudonviršis“ ir „rudmėsė“ motyvuojantieji žodžiai. Kadangi naujai sukurtas terminas kalbos vartotojui gali ne tik kelti tam tikras požymiu grindžiamas asociacijas, bet ir suteikia tam tikrą papildomą prasmę, išplečia termino semantinį lauką (plg. *prasmių laukas*, Zabarskaitė 2014), svarbu tinkamai parinkti termino motyvuojantį žodį. Pavyzdžiui, jau įprasta, kad ekologijos srityje vartojami su žalios spalvos leksema sudaryti terminai, žalią spalvą pasitelkiant kaip gamtos ir ekologijos simbolį. Taigi, kai nauji ekologijos srities terminai kuriami laikantis šios tradicijos, tai pačiai reikšmei perteikti pasitelkiama pagrindinė žalios spalvos metafora ir aplink ją sukuriamą visa sistema (plg. Baltrūnaitė 1998).

Metaforiniai terminai ES teisės aktuose

Terminų vertimas yra neatsiejama ES dokumentų ir teisės aktų vertimo dalis. Kaip pažymi E. Platelis (2018: 112), šioje srityje dirbantys vertėjai ir terminologai turi būti ištikimi trims šalims: „1) savo institucijai ir Europos Sąjungai, 2) savo valstybei, jos institucijoms ir 3) savo kalbai“. Tai reiškia, kad neužtenka originalo tekste pateiktą terminą išversti padėmeniui ir perkelti į vertimo tekstą. Reikia užtikrinti, kad visi pasirinkimai būtų pagrįsti, atitiktų ES teisę ir jos dokumentų vertimo tradicijas. Be to, terminai negali prieštarauti valstybės, į kurios kalbą verčiama, teisinei sistemai ir aprobuotiems, jau įsigaliojusiems terminams, turi būti kuriama nuosekli terminų sistema, ir, be kita ko, visi terminai turi atitikti kalbos, į kurią verčiama, taisykles. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai bent dalies šių reikalavimų nepaisoma ir terminai verčiami padėmeniui (Zaikauskas 2014: 73). Remdamasis ES dokumentų vertimo į lietuvių kalbą patirtimi ir praktika, E. Zaikauskas išskiria 12 vertimo būdų: sutapimas, paderinimas, gramatinis praplėtimas, gramatinis susiaurinimas, išskleidimas, sutraukimas, sukeitimas, pakeitimas, pridėjimas, praleidimas, demetaforizacija ir metaforizacija (*ibid.* 75–82). Šiame straipsnyje toliau nagrinėjamiems metaforiniams terminams aktualiausia demetafori-

zacija ir metaforizacija. Taikant pirmąjį vertimo būdą originalo kalboje buvusi metafora vertimo kalboje pakeičiama metaforinės reikšmės neturinčia kalbine priemone, o taikant antrąjį originalo kalboje vartojamas perkeltinės reikšmės neturintis terminas vertimo kalboje pakeičiamas metaforinę reikšmę turinčiu žodžiu ar žodžių junginiu.

Metafora kaip kalbinis vienetas vertėjams kelia sunkumų dėl galimybės ją išlaikyti ir perteikti vertimo kalba, tad ši problema aktuali ir verčiant metaforinius terminus. Kai kurie lietuvių tyrėjai, išanalizavę įvairių sričių metaforinius terminus, pastebėjo, jog vertime iš kokios nors užsienio kalbos į lietuvių kalbą metaforinių terminų išlaikymas nėra įprastas pasirinkimas ir dažniau pirmenybė teikiama kitoms kalbinėms priemonėms (Stunžinas 2006; Vladarskienė 2012; Zaikauskas 2014; Gedzevičienė 2018). Anot E. Platelio (2018: 114), ES dokumentų vertimuose į lietuvių kalbą metaforų vengiama dėl to, kad šiuose tekstuose vyrauja administracinis ir (arba) teisinis diskursas, kurį norima išlaikyti neutralų, o metaforos jam suteiktų tam tikrų konotacijų. Tačiau laikantis tokios praktikos, t. y. vengiant vartoti metaforinius terminus specialiojoje kalboje, išverstuose dokumentuose atsiranda netikslių, išplėstų, aiškinamuoju būdu pateikiamų terminų.

Strudsholm et al. (2016: 135–141) pristato dar vieną metaforinių terminų su spalvos leksema problemą. Visų pirma, kai kurios originalo kalba vartojamos metaforos gali nekelti jokių asociacijų vertimo kalboje arba abiem kalboms būdingos asociacijos gali skirtis. Pavyzdžiui, anglų kalbos terminas *red tape*, kuriame raudonos spalvos leksema pasirinkta pagal fizinės daikto savybes, į lietuvių ir italų kalbas verčiamas neišlaikant spalvos leksemos, nes ši raudonos spalvos metafora pastarosioms kalboms nebūdinga¹. Antra, kai kurie metaforiškai vartojami spalvų pavadinimai gali kelti skirtingas, netgi priešingas konotacijas toje pačioje kalboje (*ibid.* 136). Pavyzdžiui, žalia spalva lietuvių, anglų ir italų kalbose turi tiek teigiamą, tiek neigiamą konotacijas: ji gali būti siejama su jaunyste ir gyvybingumu, o kituose kontekstuose – su nebrandumu, netinkamumu naudoti ir pan. Pirmuoju atveju aktualus interlingvistinis vertimas ir interlingvistiniai variantai (angl. *interlinguistic variety*), o antruoju atveju svarbus intralingvistinis vertimas ir intralingvistiniai variantai (angl. *intralinguistic variety*) (plg. Strudsholm et al. 2016). Taigi, metaforinį terminą galima išversti į kitą kalbą išlaikant metaforą tais atvejais, kai ji priklauso tai pačiai kognityvinei sričiai abiejose kalbose. Kai kalbose tam tikros metaforos atžvilgiu esama intralingvistinių nesutapimų arba kai metafora paprasčiausiai nėra būdinga vertimo kalbai, ji į vertimo kalbą neperkeliama ir pakeičiama kitomis kalbinėmis priemonėmis (Gražytė and Maskaliūnienė 2009: 84).

¹ Terminas *red tape* anglų kalboje kilo iš to, kad anksčiau Didžiojoje Britanijoje teisiniams ir oficialiems dokumentams surišti buvo naudojama rožinės arba raudonos spalvos juosta (angl. *red tape*), taigi terminas sukurtas pagal išorines objekto savybes ir yra metoniminio termino pavyzdys.

Tyrimo metodika ir eiga

Pagrindinis viso atlikto tyrimo šaltinis – ES teisės portalas „EUR-Lex“, iš kurio rinkti terminai su įvairių spalvų leksemomis kaip sudėtine termino dalimi. Pavyzdžiai rinkti iš 2016–2017 m. paskelbtų ES antrinės teisės aktų: reglamentų, direktyvų ir sprendimų, laikantis griežtų kriterijų. Pasitelkus paieškos funkciją, į paieškos laukelį po vieną buvo įvedami spalvų pavadinimai anglų kalba (*white, black, red, green, blue, yellow, brown, purple, pink, orange, grey*). Taip atrinkus teisės aktus, kuriuose yra spalvas reiškiančių žodžių, tikrinta, ar spalvos pavadinimas patenka į terminą, t. y. ar spalvos leksema yra metaforinio termino sudėtinis elementas. Tyrimui tinkamais laikyti tik dokumentai, iš anglų kalbos išversti į lietuvių ir italų kalbas – pastaroji pasirinkta lyginamajai analizei, norint patikrinti, ar tam tikri vertimai būdingi tik lietuvių kalbai, ar rodo bendresnes ES dokumentų vertimo tendencijas. Pagal visus šiuos kriterijus iš viso surinkti 72 metaforiniai terminai su spalvos leksema, tačiau dėl straipsnio apimties čia aptariami tik metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema ir jų vertimo į lietuvių ir italų kalbas būdai. Kadangi rasta pagal analogiją sukurtų terminų su kitų spalvų leksemomis, jie aptariami kartu, atkreipiant dėmesį į terminų nuoseklumo principą.

Tyrimo rezultatai

Surinkti terminai su žalios spalvos leksema pirmiausia skirstomi į dvi kategorijas pagal sritį, kurioje yra vartojami: pirmojoje nagrinėjami su ekonomika, verslu, užimtumu ir panašiomis sritimis susiję terminai, o antrojoje – terminai iš aplinkos, žemės ūkio, transporto, energetikos sričių; vėliau visi terminai aptariami pagal jų vertimo būdą.

1 lentelė. Metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema (I)

	EN	LT	IT
1.	green growth	žalioji augimas / ekologiškai tvarus ekonomikos augimas / žalioji ekonomikos augimas	crescita verde / crescita «verde»
2.	green economy	žalioji ekonomika	economia verde
3.	green technology	ekologiškos technologijos / žaliosios technologijos	tecnologie verdi
4.	green credit	žalieji kreditai	credito ‚verde‘
5.	green bonds	žaliosios obligacijos	obbligazioni ‚verdi‘
6.	green asset	žalioji turtas	attivi ‚verdi‘
7.	green procurement	žalieji viešieji pirkimai / žalioji pirkimas	appalti verdi / appalto pubblico ecologico
8.	green border	„žalioji“ siena	frontiera verde
9.	green sourcing	žalioji įsigijimas	approvvigionamento «verde»
10.	Green Paper	žalioji knyga	libro verde
11.	green business model	žalioji verslo modelis	modello aziendale verde

I. *Ekonomika, verslas, darbo sektorius*

Terminas *Green Paper* yra vienas iš terminų, kuriuos verčiant į lietuvių ir italų kalbas išlaikomas metaforiškumas (žr. 1 lentelę). Remiantis OED pateikiama apibrėžtimi, terminas *Green Paper* reiškia preliminarią ataskaitą, kurioje išdėstyti vyriausybės pasiūlymai, kuriais siekiama pradėti diskusijas; apibrėžtyje minima, jog tokia ataskaita anksčiau buvo spausdinama ant šviesiai žalios spalvos popieriaus. Iš esmės ES kontekste šis terminas turi panašią, tik konkretesnę reikšmę – tai „dokumentai, kuriuos skelbia Europos Komisija, siekdama skatinti diskusijas duotomis temomis Europos lygmeniu“ („EUR-Lex“ santraukų glosarijus). OED pateikiama apibrėžtis padeda nustatyti, jog metafora sukuriama pagal fizines žymimo objekto savybes. Atsižvelgiant į tai, terminas *Green Paper* ir į lietuvių, ir į italų kalbą verčiamas tiesiogiai, išlaikant spalvos leksemą ir taip sukuriant metaforinį terminą – „žalioji knyga“ ir *libro verde*.

Terminu *green growth* žymimas „ekonomikos augimas kartu užtikrinant, kad nevykdomos gamtos išteklių ir būtų toliau vykdomos ekosistemų funkcijos, nuo kurių priklauso žmogaus gerovė“ (IATE). Šio termino atvejis padeda patvirtinti ankstesnę teiginį, jog pasitelkiant žalios spalvos leksemą sukuriama gamtos, jos išsaugojimo metafora. Terminu *green growth* pabrėžiami gamtos išteklių ir jų išsaugojimas, tad ir vertime į lietuvių bei italų kalbas išlaikoma žalios spalvos leksema – „žalio augimas“ ir *crescita verde* (*crescita* «verde»). Teisės aktuose rasta ir kitų šio termino atitikmenų lietuvių kalba, pavyzdžiui, „žalio augimas“ ir „ekologiškai tvarus ekonomikos augimas“. Iš pirmojo termino galima spręsti, kad siekiant teksto aiškumo terminas išplečiamas, pateikiama papildomos informacijos (pridedamas žodis „ekonomikos“). Antrame variante žalios spalvos leksema keičiama dėmenimis „ekologiškai tvarus“. Tiesa, IATE terminų bazėje pateikiami būtent pastarieji du variantai ir dar vienas terminas, kuriam teikiama pirmenybė – „aplinkos atžvilgiu tvarus augimas“. Pastarasis terminas yra aprašomojo pobūdžio, sudarytas stengiantis eksplicuoti visus termino apibrėžties elementus. Terminų eksplikavimas verčiant ES teisės aktus yra gana dažnai taikoma praktika, tačiau ar ji pamatuota, diskutuotinas klausimas. Viena vertus, skaitančiajam aiškiau, ką norima pasakyti metaforiniu terminu, tačiau terminologijoje paprastai vadovaujamosi apibrėžtimi ir nebūtina perteikti kiekvieną jos elementą. Taikant šią praktiką pažėdžiamas labai svarbus terminų ekonomiškumo principas. IATE terminų bazėje keli variantai pateikiami ir italų kalba, įskaitant aptartą terminą, kuriame išlaikoma spalvos leksema: *crescita sostenibile da un punto di vista ambientale* (pažodžiui: aplinkos atžvilgiu tvarus augimas), *crescita eco-sostenibile* (pažodžiui: ekonomiškai tvarus augimas), *crescita compatibile con l'ambiente* (pažodžiui: su aplinka suderinamas augimas) ir *crescita eco-compatibile* (pažodžiui: su ekologija suderinamas augimas). Nepaisant to, kad

terminų bazėje pateikiami terminai sudaryti iš kelių dėmenų, visi jie pažymėti trimis žvaigždutėmis, žyminčiomis, jog terminas yra patikimas.

Su terminu *green growth* lygintinas metaforinis terminas *blue growth*. Remiantis IATE terminų bazėje pateikiama apibrėžtimi, terminu *blue growth* žymima „ilgalaikė strategija, kuria siekiama remti viso jūrų sektoriaus augimą“; šioje strategijoje pabrėžiama, jog jūros ir vandenynai yra labai svarbūs ES ekonomikai. Tad iš pastarojo termino apibrėžties matyti, kad metaforinis terminas *blue growth* apima kiek siauresnę sąvoką nei terminas *green growth*. Lyginant šiuos du terminus akivaizdu, jog terminui *blue growth* mėlynos spalvos leksema pasirinkta pagal išorines vandens ypatybes (spalvą) ir taip sukuriama aliuzija į jūrų sektorių. Tiriamuose teisės aktuose metaforinio termino *blue growth* atitikmuo lietuvių kalba yra „mėlynasis augimas“ – šis variantas pateikiamas ir IATE terminų bazėje. Apžvelgus termino *green growth* vertimo į lietuvių kalbą variantus, matyti, kad terminų sistema nenuosekli – jeigu, siekiant išvengti aprašomojo pobūdžio terminų, „mėlynasis augimas“ pateikiamas kaip vienintelis tinkamas termino *blue growth* atitikmuo, laikantis nuoseklumo, termino *green growth* atitikmuo taip pat turėtų išlaikyti spalvos leksemą ir būti tiesiog „žaliasis augimas“. Italų kalboje termino *blue growth* atitikmuo taip pat vienas – *crescita blue*, tačiau, kaip ir lietuvių kalboje, IATE pateikiamuose termino *green growth* atitikmenyse spalvos leksema neišlaikoma.

Anglų kalbos terminu *green economy* žymima ekonomika, grindžiama su aplinkos apsauga susijusiais principais, arba ekonomikos sektorius, kuriame vyrauja produktai ar paslaugos, kuriais siekiama mažinti žalingą poveikį aplinkai (OED). Nagrinėjamus teisės aktus išvertus į lietuvių ir italų kalbas, taip pat išlaikytas metaforinis terminas – „žalioji ekonomika“ ir *economia verde*. IATE terminų bazėje šalia pastarojo atitikmens italų kalba pateikiamas terminas *economia ecologica* – abu jie vertintini vienodai. Lietuvių kalba šalia termino „žalioji ekonomika“ (trys žvaigždutės, pirmenybės žyma) pateikiamas terminas „ekologiška ekonomika“, bet jo patikimumas vertinamas mažiau (dvi žvaigždutės). Pirmojo termino vartojimas galėtų likti nekvestionuojamas, kol netenka susidurti su žodžių junginiu *greener economy*, kuris yra sudarytas su būdvardžio *green* aukštesnioju laipsniu. Toks atvejis tiriamuoju laikotarpiu paskelbtuose dokumentuose rastas vieną kartą. Nors termino *green economy* atitikmuo lietuvių kalboje yra „žalioji ekonomika“, žodžių junginį *greener economy* pasirenkama versti kaip „ekologiškesnė ekonomika“. Italų kalboje žodžių junginys *greener economy*, kaip ir terminas *green economy*, išlaiko žalios spalvos leksemą – *economia più verde* (prie būdvardžio *verde* pridamas daugybinis įvardis *più*). Terminas *green economy* lygintinas su terminu *blue economy* – tai „ekonomikos sistema, kurios jūrų ir laivybos sektoriuose taikomi žaliosios ekonomikos principai“ (IATE). Iš to matyti, jog mėlynos spalvos leksema pasirinkta siekiant priartinti reikšmę prie jūrų sektoriaus. Ir lietuvių, ir italų kalboje termino atitikmenys išlaiko mėlynos spalvos leksemą – „mėlynoji ekonomika“ ir *economia blu*.

Šiuo atveju terminų *blue economy* ir *green economy* atitikmenys abiejose kalbose sudaro nuoseklią sistemą, nes pastarojo atitikmenys taip pat išlaiko spalvos leksemą („žalioji ekonomika“ ir *economia verde*), be to, vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad IATE terminų bazėje pateikiamoje termino „mėlynoji ekonomika“ apibrėžtyje vartojamas terminas „žalioji ekonomika“.

Terminu *green business model* žymimas verslo modelis, kuriuo remiamos įmonės, savo valdymą grindžiančios aplinkosaugos tikslais, ir kuriuo padedama įmonėms daryti kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai². Šio termino lietuviškas ir itališkas atitikmenys išlaiko termino metaforiškumą – „žalioji verslo modelis“ ir *modello aziendale verde*. Terminas *green business model* susijęs su terminu *green business*: jo atitikmenys tiriamomis kalbomis taip pat yra išlaikę metaforą – *žalioji įmonė* ir *impresa verde*.

Terminas *green credit* arba „žalieji kreditai“ (it. *credito verde*) siejamas su Kinijoje išleistomis Žaliųjų kreditų gairėmis. Remiantis tuo, kad jose „finansų įstaigos skatinamos taikyti įvairias kreditų išplėtimo ir rizikos valdymo politikos priemones, atitinkančias pramonės politiką ir priklausančias nuo skolininko aplinkos būklės“³, galima paaiškinti, jog žalieji kreditai nuo paprastųjų skiriasi tuo, kad yra suteikiami aplinką tausojantiems subjektams. Šio termino atitikmenys lietuvių ir italų kalbose išlaiko anglų kalbos termino metaforiškumą, o italų kalboje, siekiant pabrėžti perkeltinę reikšmę, būdvardis *verde* pateikiamas kabutėse. Paprastai termino sudėtyje esančios leksemos vartojamos neutraliai, be kabučių, tad tokiu būdu vertėjas tik pabrėžia, kad terminas yra išverstas. Panašiai galima vertinti terminą *green bonds* – juo žymimos obligacijos, išleidžiamos siekiant pritraukti kapitalo, skirto su aplinkosauga susijusiems projektams remti⁴. Kadangi pabrėžiama aplinką tausojančių projektų svarba, metaforinis terminas sudaromas su žalios spalvos leksema. Lietuvių ir italų kalbose metafora išlaikoma: „žaliosios obligacijos“ ir *obbligazioni verdi*. Pagal reikšmę ir darybos motyvą tokiu pat principu vertintinas terminas *green asset* („žalioji turtas“, it. *attivi verdi*), žymintis turtą, kuriuo padedama siekti teigiamo poveikio gamtai (pavyzdžiui, žaliuoju turtu gali būti laikomi atsinaujinantieji energijos ištekliai). Šio metaforinio termino atitikmenys abiejose kalbose išlaiko žalios spalvos leksemą, o italų kalboje perkeltinė reikšmė pabrėžiama naudojant kabutes.

² <https://www.igi-global.com/dictionary/business-processes-management-green-telecommunications/12495>.

³ 2017 m. birželio 8 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2017/969, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/ELI/?eliuri=eli:reg_impl:2017:969:oj.

⁴ *What are green bonds?* International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2015. <http://documents.worldbank.org/curated/en/400251468187810398/pdf/99662-REVISED-WB-Green-Bond-Box393208B-PUBLIC.pdf>.

Kaip ir pirmiau aptartais terminais, metaforiniu terminu *green procurement* pabrėžiama aplinkosaugos tikslų svarba. Remiantis terminų bazėje IATE pateikiama apibrėžtimi, tai „viešasis pirkimas, kai perkančioji organizacija įtraukia vieną ar kelis aplinkosaugos kriterijus į viešojo pirkimo sąlygas, pasirinkdama prekes, paslaugas [...] pagal [...] daromą mažesnę poveikį aplinkai [...], taip skatindama kurti kuo daugiau aplinkai palankių produktų“. Teisės aktų vertimuose rasti termino atitikmenys lietuvių ir italų kalbose išlaiko žalios spalvos leksemą – „žalioasis pirkimas“ (taip pat „žalieji viešieji pirkimai“) ir *appalti verdi*. Tiesa, viename dokumente italų kalba rastas variantas, kuriame žalios spalvos leksema pakeičiama būdvardžiu „ekologiškas“ – *appalto pubblico ecologico*, nors terminų bazėje IATE pateikiami tik metaforiški variantai – *appalto verde* ir *appalto pubblico verde*. Šio termino reikšmė panaši į metaforinio termino *green sourcing* – juo įvardijamas ekologiškus, t. y. aplinkai žalingo poveikio neturinčių, prekių ir paslaugų pirkimas. Terminas lietuvių ir italų kalbose taip pat perteikiamas su žalios spalvos metafora – „žalioasis įsigijimas“ ir *approvvigionamento «verde»*. Italų kalboje žalios spalvos leksema perteikiama šiuo būdvardžiu kabutėse, taip pabrėžiant perkeltinę būdvardžio reikšmę.

Terminu *green technology* žymima technologija, kuria mažinama arba atitaisoma žmonių veiklos sukelta žala aplinkai (OED). Į lietuvių kalbą išverstuose teisės aktuose rasti du šio termino atitikmenys. Pirmajame atitikmenyje metafora išlaikoma – „žaliosios technologijos“, o antrajame žalios spalvos leksema keičiama į būdvardį „ekologiškas“ – „ekologiškos technologijos“. Italų kalba rastas tik vienas variantas – *tecnologie verdi*, o IATE kartu su juo pateikiami dar du termino atitikmenys – *tecnologia rispettosa dell'ambiente* (pažodžiui: aplinką tausojančios technologijos) ir *ecotecnologia* (pažodžiui: ekologiškos technologijos).

Metaforinis terminas *green border* labiausiai nutolęs nuo pirmiau aptartų terminų, nes visai nesusijęs su gamtos tausojimu bei aplinkosauga – jis vartojamas kalbant apie migraciją. Terminu žymima sausumos siena, esanti už nustatytų sienos perėjimo punktų ribų. Kad būtų lengviau suprasti šio termino darybos motyvą, galima jį palyginti su terminu *blue border*. Pastarasis žymi kokią nors išorės jūrų sieną. Taigi, norint atskirti šias sienas, žalios spalvos metafora pasirinkta sausumos sienai apibūdinti (asociacija su sausumos žalumai), o panaudojant mėlynos spalvos pavadinimą sukuriama metafora jūrų sienai įvardyti (asociacija su vandeniu). Lietuvių ir italų kalbose perteikiant šį terminą taip pat išlaikomas metaforiškumas – „žalioji“ *siena* ir *frontiera verde*. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog lietuvių kalbos variante žalios spalvos leksema pateikiama kabutėse – taip pabrėžiama perkeltinė jos reikšmė. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, jog metaforos išlaikytos dėl akivaizdžios asociacijos su sausuma.

2 lentelė. Metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema (II)

	EN	LT	IT
12.	green innovations	žaliosios inovacijos	innovazioni ecologiche
13.	green solution	ekologiškas sprendimas	soluzione ecologica
14.	green standard	žaliojo standartas	norma ecologica
15.	green job	ekologiška darbo vieta	posto di lavoro verde
16.	green investment	ekologinės investicijos / ekologiškos investicijos	investimento «ecologico» / investimento «verde»

Iš toliau nagrinėjamų metaforinių terminų pavyzdžių matyti, jog vertime metafora išlaikoma ne visada (žr. 2 lentelę). Pavyzdžiui, terminu *green innovations* žymimos inovacijos, kuriomis „siekiama aiškiai demonstruojamos pažangos tvarios plėtros linkme, mažinant poveikį aplinkai, efektyviau naudojant gamtos išteklius ir energiją“ (IATE). Nors šiuo terminu pabrėžiamas poveikio aplinkai mažinimas bei tvari plėtra, anglų kalbos metafora išlaikoma tik lietuviškame termino atitikmenyje – „žaliosios inovacijos“, o italų kalboje termino atitikmeniui pasirenkama vartoti būdvardį „ekologinis“ – *innovazioni ecologiche* (pažodžiui: ekologinės inovacijos). Galbūt šį sprendimą galima pagrįsti tuo, jog, priešingai nei terminas *green innovations*, į terminų bazę IATE įtrauktas kitas sinonimiškas variantas – *eco-innovation* (arba *ecological innovation*). Galima daryti prielaidą, jog kuriant termino *green innovations* atitikmenį italų kalba atsigręžta į pastarąjį terminą ir norėta išlaikyti nuoseklumą, t. y. vietoje žalios spalvos lekšemos pasirinkti būdvardį „ekologinis“. Nagrinėjant metaforinį terminą *green standard* pastebima tokia pati tendencija. Galima numanyti, jog žalios spalvos leksema šiam terminui pasirinkta todėl, kad ja norima pabrėžti, jog tai – standartas, kuriame nurodyti su aplinkosaugos tikslais ir žalingo poveikio aplinkai mažinimu susiję veiksmai. Tačiau tik lietuvių kalboje išlaikoma spalvos leksema – „žaliojo standartas“, italų kalbos atitikmuo – *norma ecologica* (pažodžiui: ekologinis standartas).

Terminas *green job* reiškia „darbo viet[ą], kuria mažinamas ekologinis pėdsakas“ (IATE), kai, pavyzdžiui, mažinamas elektros energijos ir suvartojamo vandens kiekis, atliekų kiekis ir išskiriamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, saugoma ekosistema. Nors pasitelkus žalios spalvos leksemą sukurama su aplinkos saugojimu susijusi metafora, ji išlieka tik termino atitikmenyje italų kalba – *posto di lavoro verde* (pažodžiui: žalia darbo vieta). Tiesa, IATE terminų bazėje pateikiamas trumpesnis šio termino variantas – *lavoro verde* (pažodžiui: žalias darbas). Lietuvių kalba pasirinkta žalios spalvos leksemą pakeisti būdvardžiu „ekologiškas“ – „ekologiška darbo vieta“. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog dabar IATE terminų bazėje pirmenybė teikiama lietuvių kalbos variantui, kuriame išlaikoma metafora – „žalioji darbo vieta“. Iš to galima spręsti, jog kai kuriuos metaforinius

terminus lietuvių kalboje pradėta vartoti vėliau. Kitas pavyzdys, kai metafora išlaikoma tik italų kalba – termino *green investment* vertimas. Šiuo terminu žymimos „investicijos, kurių svarbiausias tikslas – aplinkos apsauga ir gerinimas“ (IATE). Kaip minėta, viename iš teisės aktų, kuriame aptiktas šis terminas, jo atitikmuo italų kalba išlaiko žalios spalvos leksemą – *investimento «verde»*. Tačiau kitame dokumente vietoje žalios spalvos leksemos vartojamas būdvardis „ekologiškas“ – *investimento ecologico*. IATE pateikiamas tik vienas metaforinio termino *green investment* atitikmuo italų kalba – *investimento verde*. Teisės aktų vertimuose į lietuvių kalbą rasti du termino atitikmenys – „ekologinės investicijos“ ir „ekologiškos investicijos“, nors IATE pateikiamas visai kitas terminas, kuriame, kaip ir terminė anglų kalba, yra žalios spalvos leksema – „žaliosios investicijos“. Čia ir vėl galima pastebėti, jog nors ankstesnių metų vertimuose pirmenybė teikta kitoms kalbinėms priemonėms, galiausiai terminų bazėje pateikiamas variantas, kuriame išlaikomas originalo kalbos termino metaforiškumas.

Terminas *green solution* apima sprendimus arba technologijas, produktus bei sistemas, kuriuos pasitelkus sprendžiamos su aplinka susijusios problemos, saugomi natūralieji išteklių, ekosistemos⁵. Nors metaforos su žalios spalvos leksema pasirinkimas šiam terminui akivaizdus ir pagrįstas, lietuvių ir italų kalbose pasirinkta žalios spalvos leksemą pakeisti būdvardžiu „ekologiškas“ (it. *ecologico*) – „ekologiškas sprendimas“ ir *soluzione ecologica*.

II. Aplinka ir žemės ūkio, transporto, energetikos sektoriai

3 lentelė. Metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema (III)

	EN	LT	IT
17.	green cover	žalioji danga	manto vegetale / inerbimento
18.	green roof	žalioji stogas	tetto vegetale
19.	green area	žalioji zona	zona verde / spazio verde / area verde
20.	green space	žalioji zona	spazio verde
21.	green infrastructure	žalioji infrastruktūra	infrastruttura verde
22.	green city	žalioji miestas	città verde
23.	green development	žalioji vystymasis	sviluppo «verde»
24.	greening	žalinimas	inverdimento

Terminu *green cover* pažymima tam tikrame plote esanti natūrali arba pasodinta augmenija (IATE). Galima daryti prielaidą, jog šiam terminui metafora su žalios spalvos leksema pasirinkta pagal fizines aptariamą dangos savybes, bet kartu ir no-

⁵ Why Green Solutions, <http://www.green-urbanscape.com/en/content/why-green-solutions>.

rint pabrėžti, jog tokia danga turi teigiamą poveikį aplinkai. Tačiau IATE pateikiamas ir kitas šio termino variantas – *vegetation cover*. Visgi tiriamame teisės akte lietuvių kalba pasirinkta išlaikyti žalios spalvos leksemą – „žalioji danga“. Kitoks sprendimas priimtas verčiant terminą į italų kalbą – vietoje žalios spalvos leksemos vartojamas būdvardis *vegetale* (augalų) – *manto vegetale*; iš to galima spręsti, jog atitikmuo taikytas prie antrojo minėto termino varianto anglų kalba. Kitame teisės akte rastas terminas *inerbimento* (nuo veiksmazodžio *inerbire* – sodinti). Panašiu principu galima vertinti ir terminą *green roof* – tai „pastato stogas, kurio dalį ar visą plotą dengia augalai, pasodinti į dirvožemį, po kuriuo yra vandeniui nepralaidi plėvelė“ (IATE). Šiam terminui anglų kalboje žalios spalvos metafora greičiausiai pasirinkta dėl tokių pačių priežasčių, kaip ir terminui *green cover*. Lietuvių kalba ši metafora išlaikoma – vartojamas terminas „žaliasis stogas“. Vertime į italų kalbą, kaip ir prieš tai aptartu atveju, žalios spalvos leksema pakeičiama būdvardžiu *vegetale* – *tetto vegetale*. Tiesa, IATE terminų bazėje pateikiamas termino *green roof* atitikmuo – *tetto verde* (išlaikoma žalios spalvos leksema). Pagal terminą *green roof* analogiškai sukurtas terminas *brown roof*, turintis priešingą reikšmę – „pastato stogas, iš dalies ar visiškai padengtas neužsėtu dirvožemiu, po kuriuo yra vandeniui nepralaidi danga“ (IATE). Kaip ir termino *green roof* atveju, verčiant šį terminą spalvos leksema išlaikoma, metafora pasirenkama pagal fizinės žymimo objekto savybes (rudą spalvą). Tiriamuose teisės aktuose šio metaforinio termino atitikmuo lietuvių kalba – „rudasis stogas“, tačiau IATE terminų bazėje vietoje šio varianto pateikiamas terminas „dirvinis stogas“. Šį terminą palyginus su terminų bazėje pateikiamu terminu „žaliasis stogas“ matyti, jog tai pačiai sričiai priklausantys terminai sukurti nenuosekliai. Tame pačiame dokumente italų kalba terminas *brown roof* atitinka terminą *tetto di terra* (pažodžiui: dirvos, dirvinis stogas), taigi verčiama be spalvos leksemos. Kadangi IATE pateikiamas šis variantas, o termino *green roof* atitikmuo – *tetto verde*, čia, kaip ir lietuvių kalboje, matoma ta pati nenuoseklumo problema.

Terminai *green area* ir *green space* – sinonimiški, tad panašūs ir jų atitikmenys lietuvių ir italų kalbose. Remiantis OED apibrėžtimi, abu šie terminai reiškia vietą, kurioje auga žolė ir (arba) kiti augalai, ypač kai kalbama apie miestuose esančias vietas (pavyzdžiui, parkus). Galima daryti prielaidą, jog metafora su žalios spalvos leksema sukuriama ne tik pagal fizinės žymimos vietos ypatybes, bet ir pagal tai, kad šios vietovės daro teigiamą poveikį aplinkai. Lietuvių ir italų kalbose šių terminų atitikmenys išlaiko žalios spalvos leksemą. Metaforinio termino *green area* atitikmuo, rastas teisės aktų vertime į lietuvių kalbą – „žalioji zona“, o atitikmenys italų kalba – *zona verde*, *spazio verde*, *area verde*. Iš to matyti, jog terminas *green area* į italų kalbą verčiamas nenuosekliai, tačiau ir terminų bazėje IATE pateikti visi šie trys variantai. Metaforinis terminas *green space* į lietuvių kalbą verčiamas tokiu pat terminu, kaip ir *green area*, t. y. „žalioji zona“, o į italų kalbą – terminu *spazio verde*.

Pastarieji metaforiniai terminai neatsiejami nuo termino *green infrastructure* – tai „gamtinių teritorijų, įskaitant žemės ūkio paskirties žemę, žaliuosius kelius, pelkes, parkus, miškų draustinius, vietos augalų bendrijas ir jūrų teritorijas, kurios natūraliai reguliuoja audrų srautus, temperatūrą, potvynių riziką ir vandens, oro bei ekosistemų kokybę, jungiamasis tinklas“ (IATE). Šiuo metaforiniu terminu pabrėžiamas teigiamas infrastruktūros poveikis klimatui, ekosistemoms ir aplinkai apskritai. Ir lietuvių, ir italų kalboje šio termino atitikmenys taip pat išlaiko žalios spalvos leksemą – „žalioji infrastruktūra“ ir *infrastruttura verde*.

Terminu *green city* įvardijamas miestas, kuriame yra svarbūs ir puoselėjami įvairūs su žaliuoju augimu ir vystymusi susiję aspektai, kaip antai energijos vartojimo efektyvumas, atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas, atliekų mažinimas ir tvarkymas, žaliosios zonos⁶. Šiuo atveju žalios spalvos leksema taip pat padeda kurti metaforą per aliuziją į ekologiją, gamtos išsaugojimą bei puoselėjimą. Tiek lietuvių, tiek italų kalbos atitikmenys išlaiko žalios spalvos leksemą – „žalioji miestas“ ir *città verde*. Su šiuo terminu susijęs metaforinis terminas *green development*. Remiantis IATE pateikiama termino *sustainable development* apibrėžtimi (terminas *green development* į bazę nėra įtrauktas), tai „visuotinės gerovės siekimas, derinant ekonominio ir socialinio vystymosi ir aplinkos apsaugos politikas“. Šiuo atveju terminas kuriamas pasitelkiant žalios spalvos leksemą, siekiant pabrėžti aplinkosaugos ir su ja susijusių tikslų siekimo svarbą. Terminu atitikmenyse abiejose tiriamosiose kalbose metafora išlaikoma nepakeista – „žalioji vystymasis“ ir *sviluppo «verde»*.

IATE pateikiama tokia metaforinio termino *greening* apibrėžtis – „darymas klimatui ar aplinkai palankesnis“, arba, kitaip tariant, tai tam tikra taikoma politika ar veiksmai, kurie padeda objektą, procesą ar sistemą pakeisti arba pritaikyti pagal ekologinius principus (OED). Kaip ir pirmiau aptartais atvejais, pasitelkiant žalią spalvą sukuriama aliuzija į aplinkos puoselėjimą ir išsaugojimą. Tiek lietuvių, tiek italų kalba šio termino atitikmenys termino dėmenyje išlaiko žalios spalvos leksemą – „žalinimas“ ir *inverdimento*. Kalbant apie termino *greening* atitikmenį lietuvių kalba, reikia paminėti, kad R. Stunžinas (2014: 124) pastebėjo, jog terminas „žalinimas“ ES teisės aktų vertimuose pradėtas vartoti tik nuo 2013 m. Iki to laiko dažniausiai buvo renkamasi terminus, padarytus iš daiktavardžių „ekologija“, „aplinka“ bei veiksmažodžių „tausoti“, „saugoti“ (Stunžinas 2014: 126). Kaip galimas termino atitikmenų įvairovės priežastis R. Stunžinas įvardija sąvokos neskaidrumą, skirtingų sąvokos požymių akcentavimą, kitų kalbų įtaką ir pan. Kaip matyti ir iš kitų pirmiau aptartų atvejų, ankstesniuose dokumentų vertimuose buvo galima sutikti daugiau terminų, kurių dėmenyse vyrauja būdvardis

⁶ *Green City Development Tool Kit*. 2015. Asian Development Bank. <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/173693/green-city-dev-toolkit.pdf>.

„ekologinis“ ar formuluotės „aplinką tausojantis“ ir pan., tačiau terminų bazėje IATE šiandien pirmenybė teikiama metaforiniams terminams su žalios spalvos leksema.

4 lentelė. Transporto ir energetikos sektorių metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema (IV)

	EN	LT	IT
25.	green transport	ekologiškas transportas	transporto verde
26.	green wave	žalioji banga	onda verde
27.	green electricity	žalioji elektros energija / ekologiška elektros energija	energia elettrica verde / elettricità verde
28.	green energy	ekologiška energetika	energia verde
29.	green certificate	ekologiniai sertifikatai	certificati verdi
30.	green tariff	žalieji tarifai	tariffe verdi

4 lentelėje pateikiami tiriamuose teisės aktuose rasti transporto ir energetikos sektoriuose vartojami žalios spalvos leksemą turintys metaforiniai terminai. Pirmiausia paminėtina, kad *sustainable transport* (tvarus transportas) yra termino *green transport* sinonimas – anglų kalboje vartojami abu šio termino variantai. Šis terminas apima bet kurią transporto rūšį, kuriai naudojamas ne iškastinis kuras, o atsinaujinantieji energijos ištekliai, tad jis nedaro neigiamo poveikio aplinkai ar klimatui⁷. Lietuvių kalboje šiam terminui pasirinktas atitikmuo „ekologiškas transportas“. Italų kalbos atitikmenyje išlaikyta žalios spalvos leksema – *transporto verde*. Vertėtų pasakyti, kad nors pats terminas *green transport* į IATE terminų bazę neįtrauktas, joje galima rasti terminą *Green Transport Package*, kurio atitikmuo lietuvių kalba – „ekologiško transporto dokumentų rinkinys“, o italų – *Pacchetto sui trasporti ecocompatibili*. Lietuvių kalba abiejų terminų dėmenys vartojami nuosekliai („ekologiškas“), o italų kalboje vienu atveju pasirenkama vartoti terminą su žalios spalvos leksema, kitu – būdvardį *ecocompatibile* (pažodžiui: suderinamas su ekologija). Kitas su transportu susijęs terminas *green wave* reiškia „kelių šviesoforų suderinimą [...], kad būtų galima užtikrinti nuolatinį eismo srautą keliose sankryžose viena pagrindine kryptimi“ (IATE). Šiam terminui sudaryti pasitelkiamos dvi – žalios spalvos ir bangos – metaforos. Pirmosios pagrindas – fizinė objektų savybė (žalia šviesoforo šviesa), kuri reiškia ir leidimą judėti, o bangos metafora sukuriama aliuzija į suderintą žalios šviesos įsijungimą paeiliui keliuose šviesoforuose. Terminas atitikmenys lietuvių ir italų kalbomis išlaiko dvigubą metaforą – „žalioji banga“ ir *onda verde*.

⁷ *Sustainable Transport*, <http://www.earthtimes.org/encyclopaedia/environmental-issues/sustainable-transport/>.

Tiriamuoju laikotarpiu paskelbtuose dokumentuose rasti 4 energetikos srityje vartojami metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema: *green energy*, *green electricity*, *green certificate* ir *green tariff*. Remiantis „Ekonomikos terminų žodyne“ pateikiama apibrėžtimi, *green energy* (arba „žalioji energija“) – „energija, gaminama iš atsinaujinančių ir ekologiškų žaliavų“. IATE terminų bazėje nurodyta, jog pirmenybė teikiama ne šiam terminui, o terminams *biomass energy* (biomasės energija) ir *energy from biomass*. Kaip jau įprasta, termino *green energy* atveju žalia spalva padeda sukurti metaforą, kuria pabrėžiamas gamtos išsaugojimo aspektas. Tiesa, tiriamame teisės akte terminą *green energy* į lietuvių kalbą pasirinkta versti platesne reikšme (energetika), tad jo atitikmuo – „ekologiška energetika“ (anglų kalboje *energy* gali reikšti ir „energija“, ir „energetika“). Nepaisant to, koks daiktavardis pasirinktas, lietuviškame termino atitikmenyje žalios spalvos leksema nebelieka, tačiau termino atitikmuo italų kalba metaforą išlaiko – *energia verde*. Su pastaruoju terminu labai susijęs metaforinis terminas *green electricity*. Remiantis OED pateikiama apibrėžtimi, tai „elektros energija, pagaminta aplinkai nekenksmingu būdu“. Metafora su žalios spalvos leksema šiam terminui pasirinkta tokiu pat pagrindu, kaip ir terminui *green energy*. Italų kalboje rasti du termino atitikmenys ir jie abu išlaiko žalios spalvos leksemą – *energia elettrica verde* ir *elettricità verde*. Vienas iš termino atitikmenų lietuvių kalboje taip pat išlaiko žalios spalvos leksemą – „žalioji elektros energija“, tačiau kitame atitikmenyje žalios spalvos leksemą pakeičia būdvardis „ekologiškas“ – „ekologiška elektros energija“. Šis terminas lygintinas su pagal analogiją sukurtu terminu *grey electricity*. Jis vartojamas kalbant apie energiją, gaunamą iš neatsinaujinančiųjų energijos išteklių, arba, kitaip tariant, neigiamą poveikį aplinkai darančią energiją. Viename iš dokumentų, kuriame aptiktas, šis terminas supriešinamas su žaliaja elektros energija. Terminologijoje matome analogiją tarp „žalioji elektros energija“ ir *elettricità verde* ir termino *grey electricity* atitikmenų lietuvių bei italų kalbose, visuose terminuose išlaikant spalvos leksemą – „pilkoji“ elektros energija“ ir *elettricità “grigia”*, taigi galima teigti, jog laikomasi terminų nuoseklumo principo. Tiesa, kitame dokumente terminas *grey electricity* lietuvių kalba perteikiamas kaip „pilkoji“ elektra, o italų kalba – «*energia elettrica grigia*», skliaustuose pateikiant paaiškinimą, kad tai – neatsinaujinančioji energija (*non rinnovabile*).

Vienas nuo kito neatsiejami metaforiniai terminai *green tariff* ir *green certificate*. Europos aplinkos agentūros (EAA) glosarijuje pateikiama tokia termino *green tariff* (arba *feed-in tariff*) apibrėžtis – tai „elektros energijos vieneto kaina, kurią komunalinė įmonė arba tiekėjas turi sumokėti už privačių generatorių pagamintą atsinaujinančiąją energiją“. Kadangi kalbama apie atsinaujinančiąją energiją, terminui *green tariff* pasirinkta būtent metafora su žalios spalvos leksema. Teisės aktų vertimuose į lietuvių ir italų kalbas rasti šio termino atitikmenys išlaiko žalios spalvos leksemą – vartojami terminai „žalieji tarifai“ ir *tariffe verdi*. Remiantis EAA glosarijumi, *green certificate* –

„oficialus dokumentas, kuriuo įrodoma, kad buvo pagamintas tam tikras žaliosios energijos kiekis. [Jame] nurodoma atsinaujinančiosios energijos gamybos vertė aplinkosaugos atžvilgiu“. Šį terminą galima suprasti kaip vyriausybės nustatytas kvotas, pagal kurias turi būti pagamintas tam tikras atsinaujinančiosios energijos kiekis⁸. Tirtame teisės akte šio termino atitikmuo italų kalba išlaiko žalios spalvos leksemą – vartojamas terminas *certificati verdi*. Tačiau lietuvių kalboje žalios spalvos leksema pakeičiama būdvardžiu „ekologinis“ – „ekologiniai sertifikatai“. Kaip jau minėta, terminai *green tariff* ir *green certificate* glaudžiai susiję, tačiau lietuvių kalboje vienas jų verčiamas išlaikant metaforą su spalvos leksema, o kitas – ne („ekologinis sertifikatas“). Galima laikyti, jog taip pažeidžiamas terminų sistemos nuoseklumo principas.

Paskutinę grupę tarp tiriamųjų terminų su žalios spalvos leksema sudaro žemės ūkio srityje vartojami metaforiniai terminai (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Žemės ūkio metaforiniai terminai su žalios spalvos leksema (V)

	EN	LT	IT
31.	green harvesting	neprinokusių vaisių derliaus nuėmimas / neprinokusių vaisių ir daržovių derliaus nuėmimas / neprinokusių vynuogių derliaus nuėmimas	raccolta prima della maturazione / raccolta verde / vendemmia verde
32.	green compost	žalioji kompostas / žaliosios masės kompostas	compost verdi
33.	green residue	žaliosios atliekos	residui verdi
34.	green feeding	šėrimas žaliuoju pašaru	foraggio fresco

Remiantis IATE terminų bazėje pateikiama apibrėžtimi, *green harvesting* – „visas neprinokusių netinkamos prekinės kokybės produktų, kurie iki neprinokusių vaisių ir daržovių derliaus nuėmimo nebuvo pažeisti dėl klimato sąlygų, ligų ar kitų veiksnių, derliaus nuėmimas konkrečiame plote“. Kai kalbama apie vaisius ar daržoves, pasitelkiant žalią spalvą perteikiama reikšmė, kad vaisius ar daržovė yra neprinokęs (-usi), netinkamas (-a) valgyti – dėl šios priežasties sudarant terminą anglų kalba pasirinkta metafora su žalios spalvos leksema. Tačiau teisės aktuose, išverstuose į lietuvių kalbą, randami termino atitikmenys, kurie žalios spalvos leksemos neišlaiko: vieno teisės akto vertime vartojamas bendresnis terminas „neprinokusių vaisių ir daržovių derliaus nuėmimas“, o kituose dokumentuose terminai sukonkretinami atsižvelgiant į kontekstą – „neprinokusių vaisių

⁸ Jankauskas, Vidmantas. 2011. Atsinaujinančiųjų energijos išteklių rėmimo klaidos. *ENERGETIKA Nr. 2*. Lietuvos mokslų akademija. 78–84. <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/energetika/article/view/2063/954>.

derliaus nuėmimas“ ir „neprinokusių vynuogių derliaus nuėmimas“. Tiesa, IATE terminų bazėje pateikiamas bendrosios reikšmės metaforinio termino *green harvesting* atitikmuo – „neprinokusių vaisių ir daržovių derliaus nuėmimas“. Į italų kalbą išverstuose teisės aktuose taip pat aptikti trys termino *green harvesting* atitikmenys. Viename iš variantų originalo kalboje esanti žalios spalvos leksema neišlaikyta – *raccolta prima della maturazione* (pažodžiui: derliaus nuėmimas prieš sunokimą). Kituose dviejuose variantuose metafora su žalios spalvos leksema išlieka – vartojamas bendresnis termino atitikmuo *raccolta verde* ir konkretesnis – *vendemmia verde* (vynuogių derliaus nuėmimas). IATE terminų bazėje pateikti visi įvardyti termino atitikmenys italų kalba.

Metaforinis terminas *green feeding* yra padarytas iš pirminio termino *greenfeed* (arba „žalioji pašara“). Remiantis „Ekologijos terminų aiškinamajame žodyne“ pateikiama apibrėžtimi, „žalioji pašara“ yra „žalieji augalai, kuriuos gyvuliai ėda augančius arba nupjautus. Paprastai jauni, dar nepražydę arba tik pradėję žydėti augalai“. Taigi terminu *green feeding* žymimas šėrimas tokiu pašaru. Abiem terminams anglų kalboje nuosekliai naudojama žalios spalvos leksema, pasirinkta atsižvelgiant į fizinės objekto, t. y. pašaro, savybes. Lietuvių kalboje metaforinio termino *green feeding* atitikmuo išlaiko metaforinį dėmenį, žalios spalvos leksemą – vartojamas terminas „šėrimas žaliuoju pašaru“, bet pati metafora dėl termino dėmenų tvarkos prarandama. Italų kalboje matomas kiek kitoks atvejis. Kadangi tiriamame teisės akte aptariamas laikotarpis, kai gyvuliai šeriami žaliuoju pašaru, vertime į italų kalbą pasirinkta ši laikotarpį vadinti *periodo di foraggio fresco* (pažodžiui: šviežio pašaro laikotarpis). Nepaisant to, pasirinktas atitikmuo neišlaiko žalios spalvos leksemos, vietoje jos pasirenkamas būdvardis *fresco* (šviežias) – *foraggio fresco*. Nors į IATE terminų bazę neįtrauktas lietuviškas termino *green feeding* atitikmuo, joje pateikiami du atitikmenys italų kalba – *foraggiamento verde* (pažodžiui: žalioji šėrimas) ir *alimentazione con foraggi verdi* (pažodžiui: šėrimas žaliais pašarais). Abiem atvejais metafora išlaikoma.

Terminai *green waste* ir *green compost* yra glaudžiai susiję. Pirmuoju terminu pažymimos „sodų, parkų ir želdynų tvarkymo biologiškai skaidžios atliekos (šakos, lapai, žolė, daržo atliekos), miškininkystės atliekos“ (IATE). Iš apibrėžties galima nesunkiai nustatyti, kad žalios spalvos leksema pasirinkta siekiant perteikti fizinės žymimo objekto savybes – žalią spalvą. Tiek lietuvių, tiek italų kalba metaforinio termino *green waste* atitikmenys išlaiko žalios spalvos leksemą – vartojami terminai „žaliosios atliekos“ ir *residui verdi*. Tiesa, IATE terminų bazėje pateikiamas kitas šio termino atitikmuo – *ri-fiuto verde*, tačiau jo reikšmė tokia pati ir jame taip pat išlaikoma žalios spalvos leksema. Terminu *green compost* įvardijamas kompostas, sudarytas perdirbant jau minėtas žaliąsias atliekas⁹. Į lietuvių kalbą išverstame tiriamame teisės akte nenuosekliai vartojami

⁹ *Green Compost*, <http://www.fgsorganics.co.uk/green-compost/>.

du šio termino atitikmenys, tačiau abiejuose išlaikoma žalios spalvos leksema – „žalialis kompostas“ ir „žaliosios masės kompostas“. Termino atitikmuo italų kalba taip pat išlaiko metaforiškumą – vartojamas terminas *composti verdi*.

Išvados

Išnagrinėjus surinktus metaforinius terminus su žalios spalvos leksema aiškiai matyti, jog dauguma atvejų žalia spalva įtraukiama į termino sudėtį kaip darybinis elementas siekiant sukurti su aplinkosauga, aplinkosaugos tikslais, gamtos išsaugojimu ir puoselėjimu, kova su klimato kaita susijusią metaforą (plg. „žalioji ekonomika“, „žalialis augimas“). Galima teigti, jog kartais metafora sukurama ne tik šiuo pagrindu, bet ir atsižvelgiant į aptariamo objekto ar reiškinių fizines savybes (plg. „žalioji danga“, „žalialis stogas“). Taip pat pastebėta atveju, kai lietuvių ar italų kalboje termino atitikmenyse žalios spalvos leksemą pakeičia būdvardžiai „ekologiškas“, „ekologinis“ (it. *ecologico*), kaip antai terminuose „ekologiškas sprendimas“ ir *soluzione ecologica*.

Pavyzdžių analizė rodo, kad žalios spalvos leksema vertime paprastai išlaikoma tada, kai terminais žymimi fiziniai objektai. Kai terminais įvardijami abstraktūs reiškiniai, dažniau renkama kita kalbinės raiškos priemonė. Galima daryti prielaidą, jog žalios spalvos leksemos išlaikymas motyvuojamas tuo, kad termino metaforiškumą lengviau susieti su objekto fizinėmis savybėmis. Be to, lyginant vienos srities terminus, kurie sukurti pagal analogiją naudojant skirtingų spalvų leksemas, pastebėta, jog dažniausiai nesilaikoma terminų nuoseklumo principo – vienu atveju vertimuose metaforiškumas išlaikomas, o kitu – ne.

Atlikta metaforinių terminų analizė patvirtina kitų terminologų teiginį, kad lietuvių kalboje vyksta terminijos metaforizacija. Tai ypač išryškėja, kai susiduriama su atitinkamų terminų sinonimiškumu. Matyti, kad ankstesnių metų dokumentų vertimuose bandyta metaforos išvengti, vartotas aprašomasis terminas ar neutralus būdvardis, o ne spalvos leksema, bet naujesniuose vertimuose jau vartojami terminai, sudaryti (išversti) pagal angliškąjį terminą, vis dažniau išlaikant metaforą. Ta pati tendencija pastebima ir italų kalboje.

Kita vertus, tiksliai įvardyti tokių pasirinkimų priežastis sunku: gali būti, kad tam tikrais atvejais susiduriama su tradicija, nes, kaip teigia E. Platelis, institucijų vertėjams reikia atsižvelgti ir į nacionalinės teisės aktuose vartojamus terminus bei susiklosčiusias tradicijas. Daryti gilesnes išvalgas apie anksčiau vartotų terminų su būdvardžiais ir šandien vartojamų terminų su spalvos leksema raidos tendencijas sunku ir dėl to, kad nagrinėti tik dvejų pastarųjų metų dokumentų vertimai. Į daugelį klausimų būtų galima atsakyti tiksliau pasirinkus gerokai ilgesnį laikotarpį ir atlikus verčiamų dokumentų konteksto analizę.

Literatūra

- Baltrūnaitė, Renata. 1998. Metaforiniai terminai. *Terminologija* 5, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 36–47.
- Berlin, Brent and Paul Kay. 1969. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
- Gaivenis, Kazimieras. 2002. *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gedzevičienė, Dalia. 2018. Lietuviški metaforiniai teisės terminai. *Taikomoji kalbotyra* 10. 26–44. www.taikomojikalbotyra.lt.
- Gražytė, Rasa and Nijolė Maskaliūnienė. 2009. Translation of Conceptual Metaphor in the Legal Discourse of EU White Papers. *Vertimo studijos* 2. 71–87. <https://doi.org/10.15388/vertstud.2009.2.10604>.
- Iļjinska, Larisa and Marina Platonova. 2011. Classification of Colour-based Metaphorical Terms. *Vertimo studijos* 4. 61–70. <https://doi.org/10.15388/vertstud.2011.4.10573>.
- Iļjinska, Larisa and Marina Platonova. 2016. Beyond Colour: The Evolution of Meaning Representation. *Vertimo studijos* 9. 107–122. <https://doi.org/10.15388/vertstud.2016.9.10436>.
- Jakaitienė, Evalda. 2009. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Meyer, Ingrid, Victoria Zaluski, Kristen Mackintosh and Clara Foz. 1998. Metaphorical Internet Terminology in English and French. *Proceedings of EURALEX '98*, vol. 2. 523–531. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex1998_2/Ingrid%20MEYER,%20Victoria%20ZALUSKI%20Kristen%20MACKINTOSH%20&%20Clara%20FOZ%20Metaphorical%20Internet%20Terms%20in%20English.pdf [žiūrėta: 2018-06-09].
- Platelis, Edgaras. 2018. Tarpinstitucinių terminologų susitikimų aktualijos. *Vertimo studijos* 11. 111–116. <https://doi.org/10.15388/vertstud.2018.8>.
- Reizniece, Dana, Janis Silis, Ilze Ilzina and Juris Borzovs. 2005. To Use or Not to Use Metaphors in Latvian ICT Terminology. *Pabaltijo tautu terminologijos problemas ir Europos Sajunga [Problems of Baltic States terminology and the European Union]*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 108–121.
- Strudsholm, Erling, Carla Bazzanella, Irene Ronga. 2016. Metaphor and emotion in colour words. *Colour and colour naming: cross-linguistic approaches*. *Dicionaristica V*, edited by João Paulo Silvestre, Esperança Cardeira and Alina Villalva. Centro de Linguística da Universidade de Lisboa - Universidade de Aveiro. https://www.researchgate.net/publication/324730946_Colour_and_colour_naming_cross-linguistic_approaches_Dicionaristica_V [žiūrėta: 2019-03-29].
- Stunžinas, Robertas. 2006. Lietuviški metaforiniai statybos terminai. *Terminologija* 13. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 62–73.
- Stunžinas, Robertas. 2014. *Ekologizavimas, žalinimas* ir kiti angl. *greening* atitikmenys Europos Sąjungos institucijų dokumentuose. *Terminologija* 21. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 111–130.
- Vladarskienė, Rasuolė. 2012. Metaforiniai ekonomikos terminai. *Terminologija* 19. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 83–91.
- Zabarskaitė, Jolanta. 2014. Žodžio semantinis kraitis: ištiktuko *pyst* atvejis. *Leksikografija ir leksikologija* 4. 304–317.
- Zaikauskas, Egidijus. 2014. Terminų vertimo būdai Europos Sąjungos teisės aktų vertimuose į lietuvių kalbą. *Terminologija* 21. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 71–88.

Šaltiniai

Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas: lietuvių–anglų–vokiečių–rusų kalbomis. Algimantas Paulauskas, Karolis Jankevičius, Rapolas Liužinas, Vytautas Raškauskas, Petras Zajančkauskas. 2008. Vilnius: Grunto valymo technologijos.

EUR-Lex teisės aktų santraukų glosarijus. <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary.html?locale=lt>.

EUR-Lex. ES teisės portalas. <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.

European Environmental Agency Glossary. https://www.eea.europa.eu/help/glossary#c4=10&c0=all&b_start=0

IATE – ES institucijų terminų bazė. <https://iate.europa.eu/home>

OED – *Oxford English Dictionary*. <http://www.oed.com/>